

Debreceni Egyetem
Állam- és
Jogtudományi Kar
Praetor Szakkollégium

A JOG TUDOMÁNYA, A MINDENNAPOK JOGA XII.

KONFERENCIAKÖTET

DE Praetor Szakkollégium
Debrecen, 2025

**Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Praetor Szakkollégium**

A jog tudománya, a mindennapok joga XII.

Konferenciakötet

Debrecen, 2025

**Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Praetor Szakkollégium**

Szerkesztette: Dr. Szűcs Lászlóné Dr. Siska Katalin

Összeállította: Talabos Dávidné Dr. Lukács Nikolett

ISBN: 978-963-490-699-5

© A szerzők, 2025

© DE-ÁJK Praetor Szakkollégium, 2025

© Debreceni Egyetem, 2025

**Kiadja a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Praetor
Szakkollégiuma**

Technikai szerkesztő: Talabos Dávidné Dr. Lukács Nikolett

Fedélterv: Digitall Sapiens Nyomdaipari és Szolgáltató Kft.

Cím betűtípus: Copyright © 2012, Natanael Gama, Font Name 'Cinzel'

Cím betűtípus: Copyright © 2012, Natanael Gama, Font Name 'Cinzel'

Nyomdai előállítás: Digitall Sapiens Nyomdaipari és Szolgáltató Kft.

E-mail: digitallsapiens@gmail.com

Felelős vezető: Varga Tibor

Minden jog fenntartva!

Printed in Hungary

Előszó

A tanulmánykötetek egyik elsődleges célja a tudás megosztása, további kérdések és dilemmák felvetése. Mindemellett kiváló lehetőség is, hogy hallgatók és oktatók egyaránt publikálhassák kutatásaik eredményeit.

Jelen kötetünk a már több éves hagyományra visszatekintő „A jog tudománya, a mindennapok joga” konferencia elhangzott előadásait foglalja össze, amely a jogtudomány valamennyi területén kutató hallgatók és oktatók munkásságával és eredményeivel ismerteti meg bennünket. A témák rendkívül aktuálisak, és a joggal szembeni kihívásokat járják körbe, hiszen a légimentés, a rabszolgaság, az emberkereskedelem az iszlámban, vagy a táppénzellátás szabályai is helyet kaptak benne.

Szerzőink: Barna Nóra Anna; Bekecs Sándor; Bordi Cynthia; Boros Anna Eszter; Boros Dominik; Kelemen Gitta; Marjai László; Molnár Dániel; Adriana Roland de Souza Ribeiro; Pilisy Bence; Samodai Boróka Csenge; Szél Melitta Patricia; Soltész Tamás; Szabó Nóra.

Ezúton is köszönjük valamennyiüknek, hogy tanulmányaikkal és munkájukkal hozzájárultak kötetünk elkészültéhez.

Debrecen, 2025.03.24.

Talabos Dávidné Dr. Lukács Nikolett

Tartalomjegyzék

Barna Nóra Anna: A jóerkölcsbe ütköző szerződések szabályozásának és a jóerkölcs jelentésének alakulása a polgári jogban.....	6
Bekecs Sándor: A helyreigazító közlemények online közzétételére vonatkozó bírói gyakorlat az elmúlt évekből.....	17
Bordi Cynthia: A nemzetközi jog hatása a diszkrimináció jelenségére a sport terén.....	32
Boros Anna Eszter: A klímaperék buktatói: A Plaumann-tesztből eredő követelmények vizsgálata a klímaperék vonatkozásában.....	44
Boros Dominik: Challenges in implementing the Right to Repair Directive-Trademark-protected spare parts in focus.....	56
Kelemen Gitta: A férfiak helyzete a matriarchális társadalmakban.....	70
Marjai László: Az állami útmutatás hiánya a munkahelyi stresszel kapcsolatos munkáltatói felelősség megállapítása során.....	81
Molnár Dániel: A múltból, másként. Jogtörténeti kutatómódszertani ideák egy joghallgató tollából.....	93
Pilisy Bence: A bécsi kongresszus és a bécsi rendszer.....	118
Pilisy Bence: „Aki a jobb kezede” - A rabszolgaság és az emberkereskedelem megjelenése az iszlám jogban.....	127
Adriana Roland de Souza Ribeiro: Reflections on Gender Equality in Brazilian Civil Law and Civil Procedure Law.....	139
Samodai Csenge Boróka: Az érem másik oldala – Egészségügyi kártérítési perek a beteg terhelő tájékoztatási kötelezettség tükrében.....	153
Soltész Tamás: Egy elektronikus megfigyelésen alapuló önálló büntetés Spanyolországban: a tartós helyhez kötés (localización permanente).....	161
Szabó Nóra: Légi katasztrófák hatása a nemzetközi légi jogra.....	182
Szél Melitta Patricia: A nők előmeneteli lehetőségeinek vizsgálata a férfakkal összevetve, a munkahelyi zaklatások hátráltató hatásának vizsgálata, valamint az állásinterjúk aszimmetriája.....	189
Szél Melitta Patricia: A táppénzellátás szabályai.....	204

- QUILL, E. (2007): Employer's Liability for Bullying and Harassment. The International Journal of Comparative Labour Law and Industrial Relations, 21. évf. 4. sz. 645-666.
- SCOTT, D.A., VALLEY, B. & SIMECKA, B.A. (2017): Mental Health Concerns in the Digital Age. International Journal of Mental Health Addiction, 15. szám, 604-613.
- SIPKA, P. (2017): Az előreláthatóság problematikája a Munka Törvénykönyvéhez fűződő jogalkotói szándék és a bírói gyakorlat összefüggésében. Magyar Jog, 7-8. szám, 405-409.
<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6377934> (Letöltve: 2024.12.10.)
- SIPOS, M. (2024): A munka és magánélet kapcsolatáról másképp – avagy gondolatok a munkavállaló mentális egészségének védelmével kapcsolatban. Munkajog, 3. sz. 51-59.
<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2725755> (Letöltve: 2024.12.10.)
- SZILAS, R. F. (2011): Munkahelyi stressz és szervezeti igazságosság, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola
- TÓTFALUSI, I. (2001): Magyar etimológiai nagyszótár. Budapest: Arcanum Adatbázis, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/> (Letöltve: 2024. 12. 10.)
- WILLS, E., TITHECOTT, A. Stress: relevant legislation and case law. <https://hrcentre.uk.brightmine.com/commentary-and-insights/stress-relevant-legislation-and-case-law/71659/> (Letöltve: 2024.12.10.)

Molnár Dániel¹: A múlttól, másként. Jogtörténeti kutatásmódszertani ideák egy joghallgató tollából

Kulcsszavak: *Einrichtungswerk, közvetítő jogtörténetírás, interdiszciplináris jogtörténetírás, köztörténet, iskolák*

Az idea gyökere

„Tudomány és közvélemény már régóta [...] tisztában van azzal a nagy hatással, melyet egy-egy nemzet fejlődésére a külpolitika változásai, a nemzetek kívül működő, szomszédos, idegen erők gyakorolnak. [...] Hazai történetünk, mint az európai történet integráns része, természetesen szintúgy alá volt vetve e törvény végzettszerű érvényesülésének, akárcsak nyugati szomszédaink élete, amint ahogy már a középkorban is láttuk, miként állanak elő itthoni változások külső események hatása alatt.”² Szekfű Gyula, a két világháború közötti magyar történetírás meghatározó alakjának éleslátó szavait választottam 2023. áprilisában írt tanulmányom bevezető gondolatának, amelyre a „magyar” Einrichtungswerk (jog)történeti jelentőségét, szerepét, illetőleg a dokumentumban rögzített közigazgatási javaslatok vizsgálatát fűztem fel.³ E dolgozat írása és az említett téma kutatása során merült fel bennem immáron sokadik alkalommal a következő kérdés: vajon a jogtörténeti vizsgálódások során kell-e, *érdemes-e* tisztán jogtörténeti kérdésfelvetések mentén feldolgozni az adott kérdéskört, így megőrizve a módszertisztaságot és „tisztelőben tartva” a tudományterületi határokat, vagy inkább szem előtt kellene tartani azt, hogy a jogtörténet *részben* a történettudomány egyik területe, azaz egyetlen, széles kontextus szűk szegmense, amelyet önmagában, önmagáért vizsgálni nemcsak kifogásolható lehet, hanem e módszertan komoly hiányosságokhoz vezethet. A „magyar” Einrichtungswerk jogtörténeti feldolgozása olyan kutatómódszertani tanulságokkal szolgált számomra, amelyek megerősítettek azon hipotézisemben, hogy a jogtörténet nem állhat egyedül, nem épülhet kizárólag

¹ Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, IV. évfolyam, jogász szak

² HÖMAN Bálint – SEKFI Gyula: Magyar történet, VI. könyv: A tizenharmadik század, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1935, 235.

³ MOLNÁR Dániel: Gondolatok és problémafelvetések a „magyar” Einrichtungswerk jogtörténeti jelentőségéről. In: Szűcs Lászlóné Siska Katalin – Talabos Dávidné LUKÁCS Nikolett (szerk.): A jog tudománya, a mindennapok joga konferenciakötet. A 10 éves Praetor Szakkollégium jubileumi kötete. Debrecen, 2024, 104.

jogtörténeti szempontú kérdésekre és válaszokra, nem ragadhat e korlátok között, még ha ez a módszertisztaságot meg is bontja. Nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy a jogtörténeti tudás jelentős mértékben az általános történeti tudásban gyökerezik,⁴ és noha a jogtörténet az elmúlt évszázadok során egy, a jogtudományon belüli, önálló sajátosságokkal bíró, gyakorlatilag zárt rendszerré, tudományágon belüli részterületté formálódott, szem előtt kell tartani, hogy legkevésbé sem nélkülözheti azt az általános történeti tudásanyagot, amely „határain” kívül halmozódott fel és amely folyamatosan, lényegesen dinamikusabban bővül és változik, mint a jogtörténeti kánonok. Sőt, e művet annak a napjainkban szinte tényként kezelt alapvetésnek a megkérdőjelezése hívta életre, hogy a jogtörténet a történettudomány helyett a jogtudományhoz áll közelebb. Következésképp a továbbiakban elméleti érvekkel és empirikus, kutatási tapasztalatokkal kívánom alátámasztani álláspontomat az általam (tudományos munkáimban) képviselt és saját elnevezésem szerint *közvetítő (jog)történetírás*, mint régi-új – bár nem a hasonló jellegű, Eckhart Ferenc és tanítványai által megfogalmazott tézisekben gyökerező – módszertani irányzat létjogosultsága és szükségessége kapcsán. Ezzel egyúttal azt is szeretném igazolni, hogy a jogtörténet tudománya nem csupán keresztülfekvő jellegű a jog- és történettudomány relációjában, hanem lényegét tekintve inkább utóbbihoz, mint előbbihez tartozik. Szeretném továbbá hangsúlyozni, hogy tanulmányomban elsősorban saját, önálló gondolataimat, módszertani meggyőződésemet (kutatói ars poeticámat) szeretném összefoglalni, nem célom az e kérdésben a jogtörténet-, illetve a történettudományban eddig megjelent, releváns szakmunkák elvi tartalmának szintetizálása. Emiatt más szerzők műveire csupán akkor és annyiban hivatkozok, amennyiben azok saját gondolkodásmódomra hatást gyakoroltak.

1. A „közvetítő” (jog)történetírás elméleti kérdései, indokai

1.1. Bevezető gondolatok

Egy organikusan képződő módszertani koncepció felépítése, jellegadó tanainak kimunkálása sohasem gyors és egyszerű feladat, hiszen a legtöbb irányzatot nem pusztán *kitalálják* órák, napok vagy hónapok alatt, hanem az

⁴ NAGY Miklós: A magyar jog- és alkotmánytörténet új megvilágításban. In: VOINOVICH Géza (szerk.): Budapesti Szemle. Kétszázhuszonegyedik kötet. Franklin-Társulat, Budapest, 1932. 80.

idővel, évek, évtizedek kutatási tapasztalatai alapján *kiforr*. Ráadásul a legtöbb kutatásban meg sem fogalmazódik – vagy igen, ám végül nem ölt testet – egy önálló módszertani irányzat létrehozatala iránti igény, amelyben, hozzáteszem, egyáltalán nem találok kivétnevet. 2023 októberéig bennem sem merült fel annak a gondolata, hogy saját módszertani irányzatról fogok tanulmányt írni, sőt hozzáteszem: e kéziratot sem avégből írtam, hogy saját koncepciómhoz híveket gyűjtsek, hanem azt mindeössze konstruktív szándékkal megírt, továbbgondolásra készített gondolathalmaznak számom, amelyből legjobb esetben termékeny szakmai viták, eszmecserék származnak. Ennek megfelelően már e módszertani program legelején szeretném leszögezni, hogy jelen tanulmány rendeltetése nem egy, a közvetítő (jog)történetírás valamennyi alapvetését taxatív felölelő nomenklatúra létrehozatala, hanem pusztán néhány fundamentális jelentőségű elvi tételének megfogalmazása. Ennek oka az, hogy a közvetítő (jog)történetírást nem kizárólag saját módszertanomnak tekintem, azaz nem kívánom „kisajátítani” azt, hanem épp fordítva, ösztönzőleg szeretnék hatni a történész és jogtörténész közösség idős és fiatal, tapasztalt és pályakezdő egyéneire, hogy mossák el a történettudományon belüli részterületek közötti határvonalakat, ötvözzék a rendelkezésünkre álló, sokszínű tudást és gondolkodjunk együtt a tudástranszferre épülő múltkutatás lehetséges módszereiről, amelynek egyik, ám távolról sem egyedüli táptalaja lehet e mű. Szeretném hangsúlyozni továbbá, hogy véletlenül sem állítom azt, hogy napjainkban ne lennének és korábban ne készültek volna interdiszciplináris kutatások, vagy nem szerveztek volna több tudományág képviselőjének részvételével konferenciákat, szakmai találkozokat, ám személy szerint úgy vélem, hogy az eddigieknél is *nagyobb nagyságrendű, mélyebb konnektióra*, összefonódásra lenne szükség a történettudomány egyes részterületein kialakult tudásanyagok, a különböző kontextusok között. Egyetemi tanulmányaim és kutatásaim (valamint az abból származó tapasztalatok) miatt e dolgozattal elsősorban, de távolról sem kizárólagosan a jogtörténészek tudományos közösségét szeretném megszólítani, s tolmácsolni számukra néhány meglátásomat az általános történeti és a jogtörténeti tudás viszonyrendszeréről, a jogtörténet kutatásának lehetséges útjairól, néhány történelemfilozófiai és történelemoktatási kérdéssel. Ezzel összefüggésben fontosnak tartom kiemelni, hogy bár e tanulmány témaválasztásánál fogva néhány ponton kritikus hangvételű, azt legkevésbé sem szeretném, hogy ez

mások szakmai meggyőződésének, életművének, tudományos alkotásai lealacsonyításának, minősítésének, bírálatának tűnjön. Ifjú, nyitott *műtutatóként* elkötelezetten várom és gondolom újra azokat a tapasztalatokat, amelyek segítenek nekem és lehetőség szerint a történettudománynak abban, hogy közelebb kerüljünk az egyik legbonyolultabb káosz, a múlt feltáráshoz, interpretálásához és elbeszéléséhez. A fentiek mellett e motívum hívta életre jelen dolgozatot is.

1.2. Az irányzat elnevezése

1.2.1. Interdiszciplináris (jog)történetírás?

Az általam képviselt módszertan elméleti háttérére térve érdemesnek tartom azt, hogy röviden megmagyarázzam, miért a „közvetítő” jelzőt választottam módszertanom elnevezéséül. Kezdetül fogva élénken foglalkoztatott a nomináció kérdésköre. Jogbölcseleti tanulmányaim során számos jogelméleti iskolával ismerkedtem meg, amelyeknek a neve általában kiválóan összefoglalta két-három szóban az adott irányzat gondolkörét. Úgy éreztem, ez a feladat rám is vár, azonban sokáig ötletem sem volt, hogyan lenne képes pár szó tömöríteni mindazt az eszmeiséget, motivációt, szándékot, törekvést, amely egy módszertani irányzatot életre hív. Sőt volt, amikor megfogalmazódott bennem: alkalmas-e egyáltalán erre a nyelv eszközkészlete? Ezt a tanácstalanságot azonban mindenképp le akartam küzdeni, hiszen ha az elődöknek sikerült, akkor nekem is sikerülnie kellett. Figyelemmel arra, hogy eddigi és jövőbeni munkásságomat az interdiszciplinaritásnak szenteltem, eleinte úgy gondoltam, hogy *interdiszciplináris (jog)történetírásnak* fogom nevezni az irányzatot. Ugyanakkor újabban kutatásaim során, valamint egy másfél évvel ezelőtti történelemfilozófiai szeminárium nyomán lassan érlelődött bennem annak gondolata, hogy egyáltalán önálló irányzatteremtő erővel bír-e az interdiszciplinaritás célkitűzése, továbbá interdiszciplinárisak-e egyáltalán kutatásaim? Az előbbi kérdést illetően úgy vélem, napjainkban szinte minden kutatótól elvárt a holisztikus szemléletmód, a több tudományág, vagy tudományágon belüli részterület tudásanyagát ismerő és/vagy ötvöző módszertan. Ennek megfelelően tapasztalataim szerint a jogtörténet kutatói jellemzően nem csupán az általuk vizsgált témakörhöz kapcsolódó jogtörténeti, hanem – legalább főbb csapásvonalaiiban – az általános történeti tudásanyagot is ismerik, sőt alkalmazzák. Ennélfogva önmagában az

interdiszciplinaritás még nem teszi egyedivé kutatási koncepciómat. A második kérdésre látszólag egyértelmű a válasz: hogyan lenne interdiszciplináris a munkásságom, ha kutatásaim mindig változó arányban jog- és általános történeti kérdéseket vizsgálnak, valamint rendszerint a kettő szintézisére épülnek? Egyetemi tanulmányaim óta büszkén gondolok erre, ám módszertanom elméleti tanainak átgondolása során az elmúlt hónapokban már problémásnak éreztem az interdiszciplinaritás egész kérdéskörét. Mit jelent, miben nyilvánul meg egyáltalán ezen attribútum?

Általánosságban az interdiszciplinaritás terminussal jellemezzük a több tudományterület, illetve tudományág ismeretanyagát elegyítő tudományos műveket, legyenek azok írott vagy íratlan, azaz szóbeli alkotások. Ennek azonban szükségeszerű előfeltétele az, hogy legyenek tudományágak, amelyeknek a tudásanyagát egyazon műben ötvözni lehet. Felmerül viszont a kérdés: vajon a történettudományon belül vannak-e tudományágak, vagy maga a történettudomány egésze egyetlen *tudományág*, egy „végső cél”, amely összefogja mindazon heterogén *részterületeket*, amelyek a múlt egyes kontextusainak feltárással, megértésével és elbeszélésével foglalkoznak? E kérdésfelvetés ránézésre erőltetettnek tűnhet, vagy pusztán a szavak játékának, azonban meglátásom szerint – és módszertanom szempontjából – a tudományágak és tudományos részterületek közötti egyértelmű és határozott distinkció alapvető jelentőségű. Meggyőződésem, hogy a történettudomány nem osztható fel tudományágakra, tekintettel arra, hogy maga a történettudomány bír azokkal a jellemvonásokkal, amelyek tudományággá tesznek egy tudományágot.⁵ Ebből következően a történettudományon belül részterületeket tartok elkülöníthetőnek, nem diszciplinákat. Ennek oka az, hogy a sokszínű történeti tárgyú kutatások között különbözőségeik ellenére véleményem szerint bizonyos értelemben szoros összefüggés áll fenn, e konnektiót pedig a történettudomány egészének célja, a múlt kutatása képezi. E közös cél teszi tudománnyá a történettudományt és fosztja meg egyúttal részterületeit attól, hogy azokat önálló diszciplinaként értékeljük, erről azonban a továbbiakban még részletesen szó fog esni. Úgy vélem tehát, hogy egy történeti tárgyú kutatás önmagában attól még nem tekinthető

⁵ Megjegyzendő, hogy korábban a jogalkotó is ezt a csoportosítást alkalmazta. Ld. 169/2000. (IX. 29.) Korm. rendelet az egyes tudományterületekhez tartozó tudományágak, valamint a művészeti ágak felsorolásáról mellékletét, továbbá a 154/2004. (V. 14.) Korm. rendeletet az egyes tudományterületekhez tartozó tudományágak, valamint a művészeti ágak felsorolásáról szóló 169/2000. (IX. 29.) Korm. rendelet módosításáról.

interdiszciplináris jellegűnek, hogy a történettudomány két vagy több részterületének – ide értve pl. politikatörténet, művészettörténet, diplomáciatörténet stb. – ismeretanyagából építkezik. Legfeljebb akkor volna az, ha más tudományágak, pl. állam- és jogtudomány, vallástudomány stb. tudásanyagát használná fel. Ez a tézis képezi módszertanom egyik fundamentumát. Tekintettel arra, hogy történeti tárgyú kutatásaimban a jog- és általános történeti tudást, másként fogalmazva a történettudomány részterületeinek ismeretanyagát ötvözőm, a fentiekben kifejtett okokból módszertani megfontolásaim sem nevezhetők interdiszciplinárisnak, ezért az *interdiszciplináris (jog)történetírás* megnevezés sem lehetett adekvát.

1.2.2. Multikontextuális (jog)történetírás?

Egy másik ötletem tükrében *multikontextuális (jog)történetírásnak* neveztem volna a módszertani irányzatot. Ez a fentiekben már részben rögzített azon meggyőződésemben gyökerezett, hogy valamennyi történeti kutatás a történettudomány egészének koordináta-rendszerében, azaz egyetlen széles makrokontextuson belül pozicionálódik. E makrokontextuson belül formálódtak az elmúlt évek, évtizedek, évszázadok során különböző mikrokontextusok, amelyek a történettudomány egészét mozgóató kérdéskörnél – a múlt megismerésénél – szűkebb, konkrétabb célkitűzés, a múlt egyes szegmenseinek kutatása köré szerveződnek. E distinkció szellemében egy tudományág értelmezhető makro-, annak részterülete(i) mikrokontextus(ok)ként. A multikontextualitás módszertanom szempontjából a történettudomány részterületei, azaz a mikrokontextusok közötti konstans mozgást, a tudástranszfert jelenti, e „tudományos vándorlásnak” pedig csupán az adott kutatás kérdésfelvetései szabnak határt. Ugyanakkor az is felmerült bennem, hogy lényegében minden kutatásra kontextusok hálózataként tekinthetünk, amelyben egy központi kérdésfelvetés képezi a makrokontextust, keretet szabva magának a kutatásnak, s ehhez képest a részkérdések funkcionálnak mikrokontextusokként. Emiatt a multikontextualitást sem tartottam önmagában „irányzatformáló”, jellegadó attribútumnak, tehát a módszertan elnevezésére sem volt alkalmas.

1.2.3. A legáltalósbb elnevezés: közvetítő (jog)történetírás

Végő soron fel kellett tennem magamnak a kérdést: mi a szándékom ezzel az irányzattal? Miért kezdtem önállóan gondolkodni a (jog)történetírás

lehetséges útjairól? Azért, hogy közvetítsek az általános történettudomány, valamint a jogtörténet terrénján kialakult ismeretanyag között. Így született meg a végő koncepció: *közvetítő (jog)történetírásnak* neveztem el saját módszertanomat. Ezzel összefüggésben az irányzat elméleti háttérének részletes kifejtése előtt szeretnék egy kis figyelmet szentelni a fogalomtisztázásnak.

1.2.3.1. Köztörténet vagy általános történeti tudás?

A terminológiai kérdések szempontjából a legfontosabb annak kiemelése, hogy véleményem szerint tarthatatlan a közkeletű – s tegyük hozzá: a hazai és külföldi szakirodalomban egyaránt alkalmazott –, köz- és jogtörténet közötti distinkción alapuló felosztás, ám nem anyagi, hanem alaki, terminológiai értelemben.⁶ Fenntartásaim okszerűen a „köztörténet” kifejezés ellen irányulnak, amelyet határozottan idézőjelbe kívánok tenni, ugyanis egyszerre semmitmondó és lealacsonyító a történettudomány többi – jogtörténészekén kívüli – képviselőjére nézve. Lealacsonyító, mert nyelvtanilag azt sugallja, mintha a jogtörténet csak egy belső, szűk kör, a jogtörténészek és tágabban a jogászai professzió tudásanyaga lenne, szemben a társadalom többi tagjához, csoportjaihoz szóló „köz”-történettel. Másrészt tartalmilag e szakirodalomban visszatérően megjelenő – ám nem tudatosan használt – terminus mögött semmilyen egységes, konkrét jelentéstartalom nem állapítható meg. Tapasztalataim alapján kontextustól függően „köztörténet” alatt az alapvető, általános (esemény-)történeti tudás is érthető (és gyakran ebben az értelemben bukkan fel a szakirodalomban), amelyet mindenki elsajátít alap- és középfokú tanulmányai során. Ez az értelmezés adott esetben elfogadható lehet, de hangsúlyozom, hogy ez mindig a szöveggörnyezet függvénye. A tudományos világban ugyanis a „köztörténet” szavunkat többnyire a jogtörténettel szembeállítva, az utóbbin kívül álló valamennyi történettudományi részterületet és az azok által képviselt tudást magában foglaló gyűjtőkifejezésként szokták alkalmazni. Ilyen értelmezés mellett távolról sem fejezi ki adekvát módon a „köztörténet” terminus azt, amire vonatkozna. Ezzel összefüggésben nem tudok másra következtetni, mint elterjedt magyar fordítási hibára: az angol „public”, valamint a német „allgemein” melléknév

⁶ Szeretném azonban leszögezni, hogy bár érdemes volna, terjedelmi keretek miatt jelen dolgozat keretei között nem kívánok etimológiai okfejtésbe bocsátkozni a „köztörténet” (az angolszász irodalomban: public history, a német szakirodalomban: allgemeine Geschichte) kifejezés kapcsán.

egyaránt jelent „általánost”, amely egybecseng a distinkció mögötti tartalommal, ti. azzal, hogy jog- és általános történet viszonyrendszerében a jogtörténet mikrokontextusként jelentkezik az általános történet makrokontextusához képest. Másképpen fogalmazva, míg a jogtörténet kifejezés alatt a kimondottan a jog történetével, mint speciális kérdésfelvetéssel foglalkozó tudásanyagot értjük, addig az általános történeti tudás az ezen kívüli összes történeti tárgyú ismeretet jelenti. E fogalomponstítás talán szükségtelennek tűnhet, de tegyük fel magunknak a kérdést: mire való egyedülállóan gazdag nyelvünk, ha nem arra, hogy e gazdagságot a kifinomult, pontos és kifogástalan fogalmazásra használjuk fel? A fentiek tükrében a továbbiakban „köztörténet” helyett az „általános történeti tudás”, továbbá az „általános történettudomány” kifejezéseket alkalmazom.

1.2.3.2. A közvetítés plurális értelmezése, avagy a módszertani irányzat küldetése

A módszertan elnevezése több szempontból is kiválóan összhangban áll életre hívásának elméleti indokaival, célkitűzéseivel, amely a „közvetítés” plurális értelmezésében ragadható meg. Legáltalánosabb értelemben az irányzat kontextusában a közvetítés mindig információknak, ismereteknek, tényeknek, adatoknak, összefoglalóan *tudásnak* az elsajátítását, adaptálását és továbbítását, azaz *tudástranszfer*t jelent. Fontos kiemelni, hogy ennek több dimenziója képzelhető el. Egyfelől, ahogy arra korábban már utaltam, a közvetítő (jog)történetírás, mint történettudományon belüli módszertani irányzat alapvető célkitűzése a történettudomány részterületei közötti tudástranszfer (ez a *horizontális közvetítés* szűkebb értelmezése). Ennek okairól, a múlt egységességének elméletéről a későbbiekben fog szó esni. Ugyanakkor az interdiszciplinaritás jegyében a közvetítés nem kizárólag a történettudományon belül, hanem az utóbbi és más tudományágak között is megvalósítható, tegyük fel, a művészettörténeti kutatások és a közigazgatás szakigazgatási tevékenységei közötti összefüggéseket vizsgáló tanulmányok tekintetében (a *horizontális közvetítés* tágabb értelmezése).⁷ Közvetítés, tudástranszfer azonban nem csupán a tudományon belül, hanem a tudomány és a társadalom, a kutatók és a laikusok között is végezhető, ezt nevezem

⁷ Ezzel kapcsolatban ld. MOLNÁR, Dániel: Schloss Hof, the squandered cultural heritage - completed restoration or half-finished reconstruction? Contributions to the significance of art historical researches for heritage conservation. CERÆ: An Australasian Journal of Medieval and Early Modern Studies, vol. 12. (2025). (Megjelenés alatt.)

vertikális közvetítésnek. A tudástranszfer e két iránya – a horizontális és vertikális közvetítés – közötti különbségtétel alapja a vertikális közvetítés felől nézve nem a tudomány és társadalom közötti alá-fölérendeltségi viszony, hanem a kutató és laikus viszonylatában fennálló egyensúlyhiányos helyzet, ti. az, hogy egy kiterjedt ismeretekkel rendelkező kutató adja át azt a tudást, amellyel a laikus nem rendelkezik. Személy szerint kutatásaim megkezdése óta roppant fontosnak tartom a társadalom tudomány iránt érdeklődő tagjainak edukálását, gondolkodásra ösztönzését, kifinomultabban fogalmazva a tudománynépszerűsítést. Úgy vélem, a társadalmi béke és stabilitás, egy nemzet mindenkor kohéziójának és jövőbeni lehetőségeinek komoly – kulturális – feltétele, hogy a társadalom tagjai közösségük múltjával kapcsolatban tájékozottak, továbbá képesek legyenek a történeti tapasztalatok alapján önálló világnézet, meggyőződés megfogalmazására, kialakítására, plurális gondolkodásra, adott esetben konstruktív vitára. Ebben pedig nem csupán, sőt talán nem elsősorban az alap- és középfokú oktatásnak, hanem a tudományos ismeretterjesztésnek van kulcsszerepe. Üdvözlendő, hogy a történettudomány ezen a téren élen jár: számos ismeretterjesztő cikket, videomegosztó felületeken előadást lehet találni az interneten, illetve az ország számos településén rendszeresen tartanak nyilvános előadásokat történettudományi témakörökben. Ismeretterjesztést azonban nemcsak előadások, hanem podcastok, sőt a közösségi médiában közzétett bejegyzések formájában is lehet eredményesen végezni. Tapasztalataim alapján utóbbi különösen alkalmas arra, hogy a mindennapokba csempésszünk egy kis történeti tudást. Én egy csaknem százezer fős tagsággal rendelkező Facebook-csoportban, a Kastélykedvelőkben végeztem aktívan tudományos ismeretterjesztést 2020 és 2022 között, és ebben a két évben több ezer olvasóm volt, ráadásul a hozzászólásokban rengetegszer találkoztam visszatérő érdeklődőkkel, s rendszeresen kaptam hálás üzeneteket a rövidebb posztokból cikkekbe, sőt már-már tanulmányokba hajló bejegyzéseimért, amelyek mai napig megtalálhatók a csoportban. Következésképp első kézből tudom, mekkora az igény a történeti tárgyú tudományos ismeretterjesztésre, másrészt jártasságot szereztem ennek lehetséges módjairól a közösségi média keretei között.

Ilyen tapasztalat volt többek között az, hogy a hétköznapi és a hétvége között a bejegyzések olvasottsága tekintetében nem volt érdemi különbség, azaz annak a közösségnek a tagjai, amellyel én virtuálisan találkoztam, munka

után, este is szívesen olvastak történelemlről. Nem meglepő benyomás volt a bejegyzések terjedelmének hatása: a hosszabb művek elolvasására kevesebben szánták rá magukat, mint a rövidebbekre. Ám ez távolról sem azt jelenti, hogy egy-egy gondolat, pár sor többeket vonzott volna. Éppen ellenkezőleg, egy 4-5 bekezdésből – és bekezdésként 5-6 mondatból – álló cikket is több százan elolvastak. Ez szintén visszajelzés volt számomra arra vonatkozóan, hogy az emberek a mindennapokban vagy a hétvégeken sem szeretnék 15-20 percnél többet szentelni történeti tárgyú művelődésnek, bár igényük van rá, mindössze bizonyos keretek között. De mely keretek között? Egyfelől meghatározott terjedelmi határokon belül, hiszen a laikus közönség figyelme véges, illetve egyszerre túl sok információ közlése a tudás befogadhatóságának hátrányára válik. Másrészt többre értékeli azt, hogy a közösségi médián keresztül szerezzenek ismereteket, ráadásul szöveges bejegyzések, és nem videók (tudományos előadások videofelvételei) útján. Az utóbbi 2-3 év során azt tapasztaltam, hogy az előben, személyes részvétellel zajló ismeretterjesztő előadásokon – napszaktól és sajnos előadótól függetlenül – rendkívül kevesen vesznek részt, ami bizonyos mértékig érthető, hiszen a mai világban az emberek többsége mindent komfortzónájában belül szeretne elintézni, így a művelődés érdekében sem hagyja el otthonát, ha nem feltétlenül szükséges. Az ehhez való alkalmazkodásban ugyanakkor nem kell okvetlenül kifogásolnivalót keresni, hiszen a közösségi média előnye, hogy a megosztott tudás sokkal többekhez tud eljutni: a művelődés nincs fizikai jelenlétéhez kötve, a világ bármely pontjáról elérhető, ráadásul sokkal könnyebb egy rövid bejegyzést elolvasni és megérteni, mint egy hosszabb-rövidebb előadást. Sőt, olvasni bárhol – gyalogosan, tömegközlekedésen utazva stb. – tudunk, egy infokommunikációs készüléken kívül nincs szükség hozzá semmilyen más kiegészítőre, pl. fülhallgatóra, továbbá nem zavarunk vele másokat, szemben például azzal, amikor egy videót hallgatunk, amelynek a hangereje mások számára kellemetlen lehet.

Az ismeretterjesztés iránti érdeklődés egyik immanens eleme volt tapasztalataim szerint a rendszeresség is, amely nem szükségszerűen jelenti azt, hogy mindig ugyanazon a napon vagy ugyanabban az időpontban kell elérhetővé tenni az újabb bejegyzést. Mindössze a kontinuitást érdemes tudatosítani az érdeklődőkben, ennek köszönhetően egy-egy történeti tárgyú ismeretterjesztő írás elolvasása szokássá válik, beépül a mindennapokba. E tekintetben szintén a hozzászólások jelentettek visszajelzést számomra:

számtalanszor találkoztam olyan megjegyzésekkel, amelyekben az olvasók abbéli reményüket fejezték ki, hogy hamarosan újabb ismeretterjesztő írást olvashatnak tőlem. Természetesen néhányan úgy vélték, felesleges erőfeszítéseket végzek a közönség javára, de kritikusaimnak csalódnuk kellett. Ismeretterjesztő tevékenységem sikerének mércéjét vitathatatlanul az képezte, amikor a hozzászólások tartalmán (amelyekből gyakran érdekes és tanulságos viták bonatkoztak ki) már egyértelműen tükröződött, hogy a visszatérő olvasók emlékeztek bizonyos, általam megosztott információkra, hogy bejegyzéseim révén történeti tudással gazdagodtak és a tudományos ismeretterjesztés elérte célját: a tudástranszfert.

1.3. A tudástranszfer szükségességének okai, az általános történeti tudás és a jogtörténet viszonya

Az eddigiek tükrében a módszertanom központi kérdésfelvetése tehát a következő: miért tartom fontosnak a történettudományon belüli részterületek közötti mesterséges határvonalak elmosását? Ez ugyanis sokak szemében rögtön felvet egy komoly problémát: dekonstrukcióra, világos szisztémák lebontására ösztönöz, átláthatatlanná teszi azt, hogy egy-egy kutatás, illetve maga a kutató pontosan mely tudományághoz vagy tudományos részterülethez tartozik. Emiatt azok, akik a történeti tudást mereven a hagyományos diszciplináris felosztás keretei között rendszerezik, valószínűleg nem fogadják örömmel módszertani koncepciómat. Kétségtelen, hogy a közvetítő (jog)történetírás nehezen egyeztethető össze a történettudomány hagyományos intézményes struktúrájával, amelyben iratlan, ám vitathatatlan szakmai konvencióként él az, hogy a kutatásokat igyekezzünk úgy tematizálni, hogy az bizonyos történettudományi részterületekhez legyen kapcsolható. Ez a direktíva tapasztalataim szerint a történettudomány egyéb területeihez hasonlóan a jogtörténeti kutatások terén is megfigyelhető, ahol a tematizálás problematikája bizonyos témakörökben a jogtörténeti és az általános történeti tudás eltávolodásában, a tisztán vagy markánsan jogtörténeti szempontú, általános történeti kontextusokat nélkülöző vizsgálatok gyarapodásában manifesztálódik. Ez a tudásanyag fragmentálódását, párhuzamos narratívák kialakulását okozta és okozza.⁸ E helyzet kialakulásának okai túlmutatnak a tematizálás problémáján és nagymértékben az oktatás intézményes struktúrájában gyökereznek.

⁸ Böns György: Jogtörténet és művelődéstörténet. Magyar jogi szemle, 1943/1. 341.

1.3.1. A jog- és általános történeti tudás közelítésének potenciális útjai az oktatásban

Az oktatási rendszer legalapvetőbb komponense a tananyag meghatározása, amelynek a köre elsődlegesen mindig attól függ, hogy az állam vagy az oktatási intézmény milyen készségek kialakítására, fejlesztésére törekszik. Jelen alfejezetben okszerűen a felsőoktatás, azon belül a történetész- illetve a jogászképzés kapcsán szeretném megosztani néhány problémafelvetésemet és ezek megoldására vonatkozó javaslataimat olyan módszertani kérdéseket illetően, amelyek megvalósítása megítélésem szerint közép- és hosszútávon jelentős előrelépést jelenthet a jog- és általános történeti tudás közelítése terén. A jelenlegi helyzet gyökerei régre, a 20. század elejéig nyúlnak vissza. A kérdés, amely több (jog)történetész fantáziáját is megmozgatta már az elmúlt csaknem száz évben, a jogtörténeti stúdiumnak a történetészképzésben betöltött hiátusa körül körvonalazódik, amely hatásában a jog- és általános történeti tudásanyag eltávolodásához vezet. A probléma azonban kétoldalú, nem csupán a történetész-, hanem a jogászképzést is érinti, jóllehet eltérő mértékben, amely a két képzés eltérő céljából fakad. Amíg ugyanis a történeti tanulmányok célja a múlt feltárására, történeti folyamatok értelmezésére, értékelésére, elbeszélésére képes, felkészült történetészek képzése, addig a jogi stúdium rendeltetését tekintve a jogrendszer számos területén alapos ismeretekkel rendelkező, egyszerű és összetett jogi problémák önálló megoldására képes jogászok képzésére hivatott. Következésképp a legalapvetőbb különbség a kettő között abban áll, hogy a jogász a *jelen problémáira és azok megoldására* fókuszál, a történetész ezzel szemben a *múlt megértésére* törekszik, s tevékenysége csupán másodsorban és esetlegesen terjed ki arra, hogy a múlt továbbélését a jelenben keresse. Lényegében ezzel függ össze az is, hogy a történettudomány egyes területei között lényegesen kisebb a távolság, mint a jogtörténet és az általános történettudomány között, elvégre a történetész szakos hallgatók tanulmányaik során a múlt és a történeti tudás széleskörű ismerete végett a történettudomány részterületeinek többségével találkoznak a politikatörténettől a társadalomtörténeten át a hadtörténetig stb. Ennek nyomán egymástól lényegesen különböző tudományos szemléletmódokkal ismerkednek meg, amelyek gondolkodásmódjukra, s így tudományos műveikben megjelenő kérdésfelvetéseikre is jelentős hatást gyakorolnak, komplexitásra ösztönzi

őket. A jogtörténetészek az eddigiek tükrében speciális helyzetben vannak: képzettségüket tekintve diplomás jogászok, akik minden szükséges ismerettel rendelkeznek ahhoz, hogy aktuális jogesetekkel, jogi ügyekkel eredményesen foglalkozzanak (sőt, nem egy személy említhető, aki egyszerre végez munkát valamelyik jogász hivatásrend tagjaként és jogtörténetészként), ám érdeklődésüket és kutatásaikat tekintve mégis a múlt egy szűk szegmensének, a jog történetének megértésére törekednek. Egyetemi tanulmányaik azonban inkább előbbire, mint utóbbira készítik fel és a jogtörténeti tudással is csupán egy tanéven keresztül ismerkednek képzésük keretében. Úgy vélem, jórészt ebből fakad a jogtörténetészek és a történetészek szemléletmódja, kutatómódszertana, valamint végső soron a jog- és általános történeti tudás közötti különbség, távolság. Bónis György jogtörténetész ezt a következőképpen foglalta össze 1943-ban: „*Ugyanazokat a történeti tényeket sokszor egészen másként ítéli meg a jogász és a történetész, anélkül, hogy az egyik ítéletet helyesnek, a másikat helytelennek mondhatnók*”⁹.

Ez a helyzet tehát egyáltalán nem újkeletű. Mivel a hazai jogászképzés több száz éves története során eladdig nem alakult ki speciális, kifejezetten jogtörténetész szakirányú képzés, sajátos oktatási megoldásokra lenne szükség e probléma áthidalására. Meggyőződésem, hogy érdemes volna ismét fontolóra venni – illetve lehetőség szerint megvalósítani – olyan oktatási reformokat, amelyek lehetővé tennék, hogy a történetész szakos hallgatók tanulmányaik során megismerkedjenek a jogtörténettel és azok a jogász szakos hallgatók, akik jogtörténetesszé szeretnének válni vagy legalábbis érdeklődnek a jogtörténet kutatása iránt, szervezett keretek között kapjanak lehetőséget arra, hogy szemléletformáló szemináriumokon vehessenek részt a történettudományi kutatások módszertanát illetően, mindenekelőtt a graduális és szükség esetén a doktori képzés során. Hasonló megoldást javasolt Bónis, aki szerint a történetészek és jogtörténetészek szemléletmódja közötti különbséget „*kizárni nem lehet, de enyhíteni talán igen. Ennek eszköze a joghallgatók történeti óráinak erősebb szorgalmazása, a kollokvium megkövetelése lenne; másrésztől érdeklődő történetészhallgatóknak a jogtörténeti előadásokra, szemináriumra való irányítása*”¹⁰. Személy szerint úgy vélem, a jogászképzés fentiekben vázolt legfontosabb céljait szem előtt tartva értelmetlen volna a történeti tárgyú tárgyakat beépíteni a joghallgatók kötelező tananyagába,

⁹ BÓNIS: i. m. 341.

¹⁰ BÓNIS: i. m. 341.

mivel ők jogtörténettel kötelező jelleggel mindössze egy tanéven keresztül foglalkoznak, s maga a képzés egészét tekintve nem a történeti ismeretek szélesítésére, hanem a jogász munkavégzéshez szükséges jogi tudás átadására törekszik. Így a történeti tárgyú tantárgyak a joghallgatók többsége számára csupán indokolatlan többletterhet jelentenek. Álláspontom szerint – Bónissal részben egyetértve – inkább azok számára kellene lehetővé tenni a történettudományi kutatás módszertanával foglalkozó tantárgyak hallgatását, akik érdeklődést mutatnak a jogtörténészé válás iránt. Ráadásul ez akkor érne el valóban a célját, ha arra éppoly szervezett keretek között, azaz az ily módon hallgatott tantárgyak kreditértékének elismerése mellett kerülne sor, mint a jogászképzés tantervében szereplő tantárgyak esetében. Egyúttal a jogászképzés első évében a jogtörténeti tárgyak tananyagába szintén érdemes volna beépíteni néhány, a történeti kutatások módszertanát érintő kérdést és legalább annyiban kitérni történelemfilozófiai gondolatokra is, hogy mi a múlt és a történelem közötti különbség, továbbá mi a jog- és általános történeti tudás egymáshoz való viszonya. Fontos volna behatóan (behatóbban) foglalkozni azzal, hogyan határozható meg történeti értelemben a jog társadalomban betöltött szerepe, milyen évtizedes, évszázados tendenciákat figyelhetünk meg a jog változását illetően, továbbá milyen következtetések vonhatók le a jog történetéből a jelen társadalmában. A jogtörténeti oktatás célját joghallgatóként abban látom, hogy a jog társadalmi rendeltetését történeti tapasztalatokkal igazoljuk. Ebből a szempontból pedig a néhai jogrendszer tartalmi ismerete mellett legalább olyan fontos az is, hogy egy életviszony jogi szabályozását, annak módosítását és megsemmisítését, hatályon kívül helyezését indukáló okokat is megtanítsák és megértessék a hallgatókkal. A jog társadalomban betöltött szerepének és változásának történeti vizsgálatához pedig szűk körben, de elengedhetetlen a történettudomány különböző részterületein, például a társadalom- és gazdaságtörténet térrénumán felhalmozott tudásanyag ismerete és oktatása.

Másrészről a jogtörténeti stúdium jogász végzettségű oktatók tanításával felbecsülhetetlen értékű tapasztalatokkal szolgálna a történész szakos hallgatók számára. Különösen az állam- és jogtörténeti kérdéseket vizsgáló kutatások terén válna a hallgatók hasznára a jogtörténész (jogász) szemléletmód megismerése, valamint az azzal együtt járó kompetenciák kialakítása és fejlesztése. Amíg ugyanis az általános történeti ismereteket és a mögöttük meghúzódó történészi gondolkodásmódot *relatíve könnyebb* – de

természetesen képzett oktatók segítségével nélkül hiánytalanul lehetetlen – önszorgalomból elsajátítani, addig a jogi (jogtörténeti) tudás megfelelő megértéséhez és alkalmazásához *nélkülözhetetlen* (volna) az a jogász/jogtörténész szemléletmód, amelyet alapvetően a jogászképzés során tehet magáévá az ember. Ami a megvalósítást illeti, a fentiekben vázolt oktatási javaslataim megítélésem szerint külön-külön egyetemenként, az állam- és jogtudományi kar, valamint a bölcsészettudományi kar közötti megállapodás útján volnának realizálhatók.

Némi átvezetesként a következő, jelen tanulmány és az egész módszertani idea szempontjából fundamentális jelentőségű elvi tételt, a múlt egységességének elvét tárgyaló fejezetbe, a következőkben arra szeretnék kitérni, egyáltalán miért érzem szükségesnek a jog- és az általános történeti tudás közelítést, ötvöztetést. Meggyőződésem, hogy a jogtörténet nevéből eredően nem maradéktalanul a jogtudomány leánya, hanem „keresztülfekvő” tudományági részterület, amely félúton helyezkedik el jog- és történettudomány között. A jogtörténeti tudást hagyományosan és legtágabb értelemben tematikai szempontok nyomán két csoportra oszthatjuk: az alkotmány-, valamint a szűkebb értelemben vett jogtörténeti tudásra.¹¹ Különösen előbbi függ össze szorosan az általános történeti tudással, elvégre az alkotmánytörténet első művelői nem jog-, hanem általános történészek voltak (és tegyük hozzá: ma is számos történész kutatása tárgyal ebbe a körbe tartozó kérdéseket), másfelől az alkotmánytörténet változásai mögött szorosan meghúzódik egy adott állam adott korszakának politikatörténete is, amelynek a vizsgálata szinte minden esetben megkerülhetetlennek mutatkozik. Kétségtelenül léteznek kapcsolódási pontok a szűkebb értelemben vett jog- és az általános történeti tudás között is, ám a jogtörténeti kutatásokban azoknak többnyire kifejezetten a jog, illetve a jogi szabályozás történeti okfolyamataira koncentrálnak a kérdésfelvetései miatt az általános történeti tudás felhasználására az alkotmánytörténetnél szűkebb körben szokott igény, valamint szükség mutatkozni. Ez azonban nem feltétlenül probléma, hiszen a jogtörténész okszerűen elsősorban a jog történeti alakváltozásaira kíváncsi és ilyen irányú kutatásainak kereteit – legalábbis az uralkodó tudományos-szakmai álláspont

¹¹ Valójában ez is erőltetett különbségtétel, hiszen az alkotmánytörténet gyakorlatilag szintén jogtörténet (alkotmányjog- és közigazgatástörténet), ám éppen az általános történeti tudással való szoros összefonódása miatt lényegesen összetettebb és eltérő jellegű, mint a szűkebb értelemben vett, az egyes jogágak és az azokban foglalt joganyag történeti előzményeit vizsgáló jogtörténet.

szerint – szétfeszítené az, hogyha általános történeti kérdésekkel is részletesen foglalkozna. Az általános történeti tudás a jogtörténeti kutatások során többnyire és legjobb esetben azon makrokontextusként, kiindulópontként szokott funkcionálni, amelyen belül a kutató a jog történetét feltárni, interpretálni és elbeszélni igyekszik. Nem is lehetne másként, hiszen a jog története az egységes múltnak csupán egy szűk és távolról sem önálló szegmensét képezi. Ennek szemléltetésére találtam ki a *nyelvjárás-metaforát*, amelynek a lényege, hogy valamennyi történészben közös jellemvonás a múlt kutatása, azaz egyetlen, közös „nyelv beszélése”. A különbséget közöttük a vizsgált kontextusok, a kérdésfelvetések, azaz a különböző „dialektusok” adják az eltérő szemléletmóddal, fogalomkészlettel. Bár e „nyelvjárások” differensek, az origó mégis közös: a múlt megismerése, megértése iránti törekvés. Ennélfogva meggyőződésem szerint szükség volna arra, hogy a jogtörténetet átvezessük – vagy talán inkább visszavezessük – a történettudomány részterületei közé, amelynek az egyik elsődleges eszköze az oktatás reformja lenne. Vonjuk be a történész szakos hallgatókat a jogtörténet, a jogtörténeti kutatásokat folytató jogász szakos hallgatókat a történelem oktatásába! Ilyen „forradalmi” újítás nélkül is tehet azonban a (jog)történész egyén a jogtörténet és a történettudomány egyéb területeinek egymáshoz való közelítéséért ezek tudásanyagainak ötvöztése útján, hiszen „a jogtörténet fája két különböző összetételű földbe ereszti gyökerét”.¹² A közvetítő (jog)történetírás életre hívásával és alkalmazásával személy szerint tevékenyen szeretnék tenni ennek érdekében.

1.3.2. A múlt egységességének elve és jelentősége a tudástranszfer szempontjából

A jogtörténészé válás intézményes folyamatából alighanem a történelemfilozófia hiányzik leginkább. Úgy vélem, a történettudománynak e rendkívül érdekes, ám komplexitása és fokozott absztrakciója miatt háttérbe szorult részterületén felhalmozódott tudásanyag alapvető jelentőségű – kellene, hogy legyen – egy (jog)történész életében. A történelemfilozófia megítélésem szerint egyebek mellett önmaga megértéséhez segíti hozzá a történettudományt és a (jog)történész egyént. Hogyan tudnánk történeti kutatásokat végezni, ha nem elméldkedtünk előtte és közben folyamatosan azon, vajon mi a múlt, mi a történész és a történeti kutatások célja, szerepe a

¹² NAGY: i. m. 80.

társadalomban? Megismerhető-e teljes egészében a múlt? Hogyan határozható meg a történész feladata, sőt, egyáltalán adható-e általános válasz e kérdésre? Mielőtt azonban ezekkel foglalkoznánk, először el kell tudnunk határolni egymástól a múltat és a történelmet. Legáltalánosabb értelemben a *múltat* „káosznak”, egy szürke zónának tekinthetjük, amely a történeti kutatások megismerésének tárgyát képezi. Ehhez képest a *történelem* a történeti kutatások produktuma, vagyis az a konstans változó kép, információhalmaz, amelyet a múltból alkotunk. A történelem mibenléte illetően meghatározásának azonban többféle értelmezési dimenziója képzelhető el. Egyfelől a történelem generális értelemben az univerzális történettudományon belül a világegyetem és az emberiség történetéről felhalmozott tudás összessége. Az egyén azonban ezt a tudást, a múltból eladdig alkotott *teljes képet* szükségképpen nem tudja egészében megismerni. Sőt egyénenként is különböző ismeretekkel, így különböző képpel rendelkezünk magáról a múltból. Következésképp abszolút értelemben egységes történelemről sem beszélhetünk, hiszen tudásának függvényében másként látja a múltat egy történész és egy átlagember, sőt két, akár egyazon témát kutató történész is.¹³ Végső soron tehát arra a következtetésre juthatunk, hogy egységes tudással sem rendelkezünk a múltból, pusztán egyéni narratívákról, értelmezésekről. Másfelől a történelem nem szükségképpen jelent tényszerű ismeretet a múltból, pusztán egy elbeszélést arról, mi és hogyan *történhetett* a múltban, amely újabb felfedezések, tapasztalatok, a bővülő ismeretek, az újabb jelentésadás nyomán szüntelenül változik. Ennek kapcsán utal arra nézetre Gyáni Gábor, hogy a történeti tudást „nem a folytonos tökéletesedés, hanem az unos untalan újraértelmezés”¹⁴ jellemzi. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az idő előrehaladtával és bővülő tudással sem jelentheti ki a történész, hogy jobban ismeri a múltat, mint korábban, csupán azt, hogy változott a múltból alkotott képe. Ennek tükrében a történetírást, azaz a történész tevékenységét a múlt feltárására, megértésére és elbeszélésére irányuló, *végzet nem érő törekvésként* értelmezhetjük.

A fentiek alapján megfelelőbb volna a történeti kutatásokat múltkutatásnak, a történelemet pedig múltkutatónak nevezni, elvégre a cél nem elsősorban a történelem (azaz a múltból alkotott tudás), hanem a múlt megismerése,

¹³ KEREPESZKI Róbert: Történészek, „digitális történelem” és a mesterséges intelligencia. Történelemtanítás, 2024/1-2.

¹⁴ GYÁNI Gábor: A történetírás újragondolása. Történelmi Szemle, 2006/3-4. 262.

amelynek csupán másodlagos, szükségképpen „velejárója” a történeti tudás feltárása. Ezzel összefüggésben szeretnék figyelmet szentelni egy általam nagyon fontosnak tartott kérdésnek, mégpedig a tudományági felosztás problematikájának, amely a múlt egységességének elméletében gyökerezik. A történettudomány egyik komoly problémája megítélésem szerint a múlt szétforgácsolása különböző, mesterségesen konstruált kontextusokra, amelyeket a történettudomány részterületeinek nevezünk. Ezzel arra utalok, hogy hasonlóan napjainkhoz, a társadalmi élet a múltban sem kontextusok halmazaként létezett, pusztán történekek összességéként, amelyet a könnyebb értelmezés és elbeszélhetőség érdekében kontextualizál, azaz vizsgál önállóan az utókor. Ez az emberi természet sajátosságaként értékelhető, hiszen az emberi tapasztalás, megértés folyamatának szükségképpen része a rendszerezés. Ráadásul előnye is vitathatatlanok, hiszen a kontextualizáció nyomán azt érezhetjük, hogy átlátjuk, megértjük a múlt „káoszát”. Téves volna viszont azt feltételezni, hogy a múlt a maga materiális és immateriális valóságában, tényszerűen megismerhető, emberi ésszel felfogható, ahogy jelenünket sem tudjuk a maga egészében befogadni. A múltat még egy-egy lehatárolt kontextusában, pl. a jogtörténet terrénján sem tárhatjuk fel soha igazán, amelyet a múlt megismerésére rendelkezésre álló lehetőségek korlátozottsága zár ki.¹⁵

Ennek a problémának a feloldására a történettudományon belül az a pragmatika alakult ki, hogy a kutatók többsége egy-egy témában mélyed el pályafutása során, amelynek jöllehet az is a háttérben áll, hogy az ember érdeklődése korlátozott és csupán néhány témakörre terjed ki olyannyira, hogy abban évekig, évtizedekig tudjon kutatásokat végezni. Én is kaptam már olyan tanácsot, amellyel arra igyekeztek ösztönözni, hogy jelenlegi – öt-hat – kutatási területem közül válasszak ki egyet vagy kettőt és koncentráljak arra, mivel így lehet kiteljesedni a szakmán belül. Ugyanakkor ezzel nem tudtam és mai napig nem tudok egyetérteni. Megítélésem szerint a múlt megértéséhez úgy kerülhetünk a legközelebb, ha magunk mögött hagyjuk azt a hagyományos paradigmát, hogy kontextusokban gondolkozunk a múlt kutatása és elbeszélése során. A történettudomány részterületei, akárcsak a múlt életviszonyai korrelálnak egymással. A kontextualizáció ahhoz vezet, hogy ezeket az összefüggéseket, együtt hatásokat pusztán módszertani okokból nem (feltétlenül) vesszük észre. Például ki gondolná, hogy az

¹⁵ GYÁNI: i. m. 262.

alkotmánytörténeti kutatások során a jogértelmezésnek fontos támaszai lehetnek az uralkodói reprezentáció képzőművészeti produktumai? Pedig azok. A múlt egységességének elve képezi a történettudomány részterületei – így a jogtörténeti és az általános történeti tudás – közötti tudástranszfer szükségességének központi elméleti tézisé. Azt tanítja számunkra, hogy a mesterséges kontextualizáció egy módszertanilag könnyen indokolható és hasznos metódus, ám kirekesztő tevékenység, amelynek során életviszonyokat önkényesen határolunk el egymástól a rendszerezés érdekében, elhomályosítva ezáltal a közöttük fennálló szoros összefüggésrendszert. Annnyira szeretnék megérteni a múltat egyes szegmenseiben, hogy végül alig akadnak olyanok, akik a részletek helyett a harmóniát, az összképet kapisgálnák az átláthatatlan és elmúlt heterogenitásban, a múltnak nevezett „káoszban”. Ennek szemléltetésére ismét egy metaforát szeretnék említeni. Úgy vélem, a történelem (a történeti tudás) jelenlegi formájában egy zenekarra írott zeneműhöz hasonlítható, amelyben több szólam fut egymás mellett, egymással kölcsönhatásban. Amennyiben ezeket külön-külön hallgatnánk, egészen más, fragmens képet kapnánk a műről, mintha együtt játszanák őket. A múlt sem különb: feloszthatjuk társadalmi viszonyok szerint, mesterségesen különböző kontextusokra, azaz alkothatunk „szólamokat”, de a szólamok egyenként önmagukban kevesek lesznek ahhoz, hogy a zenemű egészéről, azaz a műről képet nyerjünk. Eleve lehetetlen megismerni a múltat vagy annak egy szegmensét a maga egészében, minthogy a jelent sem élhetjük át, foghatjuk fel igazán, minden elemében. Ez egyúttal felvet egy alapvető kérdést, amelynek megválaszolását az olvasóra szeretném bízni. Vajon melyik történész fogja összetettebben érteni a múltat: az, aki annak csak egy-egy kiragadott életviszonyát, átvitt értelemben a különböző szólamokat vizsgálja, vagy az, aki az életviszonyok komplexitásában, a heterogenitásban megnyilvánuló összhangot, az összefüggéseket, a szólamokból (kontextusokból) összefonódó muzsikát (a múlt valóságát) keresi?

1.3.3. A jogtörténeti kutatások lehetséges útjai a múlt egységességének elve tükrében

A múlt egységességének elve az, amely miatt meglátásom szerint a jogtörténet kilóg a jogtudományok közül, hiszen jelleget tekintve a múltkutatókat tömörítő történettudomány egyik részterületének tekinthető, célja ugyanis a jog múltjának és nem a jelenkori jogi szabályozás, illetve

joggyakorlat problémáinak, életviszonyainak megértése. Ezt érdemes volna minden jogtörténeti kutatás alkalmával szem előtt tartani, akár szűkebb értelemben vett jog-történeti vizsgálatról van szó a jogtudomány módszereivel, pl. normaszöveg vizsgálatával, akár egy tágabb kérdés, pl. a prostitúció és az arra vonatkozó jogi szabályozás történetének kutatásáról egy meghatározott időszak határain belül. A jog, mint társadalmi tényező ezer szálon kötődik a múlt egyes szegmenseihez, ide értve többek között és mindenekelőtt – a hagyományos diszciplináris felosztást szem előtt tartva – a kultúr- és társadalomtörténetet, amelyeket nem volna szabad figyelmen kívül hagyni a jogtörténeti vizsgálódás során. Hogyan lehetne megérteni és kielégítően feldolgozni egy jogforrást, legyen az írott vagy íratlan jog, ha nem tárjuk fel a kialakulásához vezető, jogon kívüli társadalmi folyamatokat, tényezőket is? A jog ugyanis nem öncélú jelenség, gondoljunk csak a jog fogalmáról, mibenlétéről, létezésének okairól alkotott, jelenleg uralkodó – és a múlt, azaz a jogtörténetre egyaránt vonatkoztatható – felfogásra, amely a jogot társadalmi normák olyan összességének tekinti, ami a társadalommal együtt, a társadalmi igények változásának folyamataiként módosul. Ezzel a kérdéssel a jogelmélet foglalkozik részletesen, s bővebb vizsgálatára jelen keretek között nincs szükség. Ugyanakkor egy német jogtudósra, Rudolf von Jheringre és az ő nevével fémjelzett, ún. érdekkutató irányzatra feltétlenül szeretnék utalni, amely a jogrendszer működése, változása mögött meghúzódó érdekek tanulmányozására, megismerésére törekedett. Úgy vélem, ezt a szemléletmódot határozottan érdemes volna beépíteni a jogtörténet kutatásmódszertanának leltárába. A jog ugyanis a megelőző évszázadokban, évezredekben még markánsabban társadalmi gyakorlatként létezett, mint napjaink modern jogalkotásának keretei között. Rá szeretnék világítani arra is, hogy a jog és bármely egyéb normarendszer emberi közösség nélkül nem létezhet, és mindenkor az emberi közösség igényeihez, hagyományaihoz, vallási, erkölcsi, kulturális viszonyaihoz igazodik, illetve azok változásához alkalmazkodni kényszerül, különben érvényessége megkérdőjeleződik. A jog tehát egyszerre írott és íratlan normarendszer, illetőleg a szabálykövetésben manifesztálódó szociális gyakorlat. Az utóbbiak tükrében a módszertannal kapcsolatban több megállapításra juthatunk. Kétségtelen, hogy egy jogtörténeti kutatásnak alapvetően a jogtudomány hagyományos, klasszikus kutatási módszereire kell támaszkodnia, többek között a normaelemzésre és -vizsgálatra, de ezen túlmenően úgy vélem, elengedhetetlen a társadalmi –

történeti – kontextusok feltérképezése is, amelyek egy-egy jogforrás létezését (létrejöttét, változását, megszűnését) döntő mértékben befolyásolták. E vizsgálat – az általános történeti tudás és a jogtörténeti ismeretek összevetése és a közöttük fennálló, sokrétű összefüggésrendszer feltárása – segítségével mutathatunk rá a jogtörténetet átható metajurisztikus érdekekre, tényezőkre, a társadalmi valóságra, amely a „jogfejlődés”¹⁶ hatjómotorját jelentette. E szempont(ok) figyelembe vétele pedig nem csorbitja egy kutatás jogtörténeti jellegét, hanem éppen ellenkezőleg, sokoldalúbbá, komplexebbé teszi azt azáltal, hogy az évszázadokkal ezelőtti jogrendszert és a jog módosulását éppoly szerves és távolról sem absztrakt, hanem konkrét jelenségnek,

¹⁶ Vajon létezik-e, létezhet-e fejlődés, illetve alkalmazhatunk-e ilyen minősítést egy olyan sokoldalú és szüntelenül formálódó, átalakuló társadalmi jelenség és történetének tanulmányozása, feldolgozása, értelmezése során, mint a jog? Vagy csupán a változó körülményekhez való alkalmazkodásról beszélhetünk? (Jog)történészként történelmietlen, másrészt viszonyítási pont nélkül szükségképpen lehetetlen lenne azt állítani egy adott korról, korszakról, hogy az elmaradott, fejletlen volt. Mit jelent egyáltalán a fejlettség? Személy szerint egymástól térben és időben különböző időszakok egymásra vetítéseként interpretálom ezt az attitűdöt, amely során a kettő közötti eltéréseket igyekszünk kiszűrni, óhatatlanul arra a kérdésre keresve a választ: mennyiben változott, „fejlődött”, mennyiben lett „több vagy kevesebb” az emberiség a két referenciaidőpont között eltelt idő során? A prekoncepció adott, már a kérdésfelvetés kereteket szab a válasz számára. Igyekszünk igazolni, alátámasztani azon véleményünket, hogy a ma embere több, okosabb, „fejlettebb”, mint a tegnapé. Tény, hogy cselekedeteink következményeiből, a minket körülvevő fizikai tér történeteiből, eseményeiből, folyamataiból ma vonhatunk le tanulságokat, megállapításokat, amelyeket holnap aprópénzre válthatunk, ez azonban nem jelenti azt, hogy ennek okán fejlettebbek volnánk, mint amilyenek tegnap voltunk. E melléknév nem tudja levetkőzni magáról azt a pozitív jelentéstartalmat, amely magából a viszonyításból, az összemérésből fakad: az egyik viszonyítási pont az összevetés eredményeként szükségképpen jobb vagy rosszabb, történeti értelemben – a klasszikus fejlődélméleti paradigmának megfelelően – fejlettebb vagy fejletlenebb lesz, mint a másik. A fejlettség pedig pontosan az a minősítés, amely valamilyen szempontból jobbnak értekel valamit valami másnál. Én fejlettebb vagyok, mint ő, a 18. század fejlettebb, mint a 17. század stb. Ahhoz, hogy ezek a kijelentések helytállóak legyenek, természetesen az is szükséges volna, hogy létezzen egy objektív (sic!) zsinórmérték, amelyre a minősítés alapítható – ilyet azonban természetesen nem találunk. Másrészt kronológiai szempontból fejlettebbnek tekinteni egy kort a másikkal (legyen az korábbi vagy későbbi), klasszikusan annak a szemléletmódnak a megnyilvánulása, amely azon a vízió, ideán alapszik, hogy az emberiség fokozatosan valamilyen irányba halad, a korábbi korokat fejlettebbek követik, s e folyamat vég nélkül folytatódik. Ha azonban jobban belegondolunk, nehezen állíthatnánk objektíve azt, hogy egy kor általánosságban, jellemzően konkrétumok nélkül, vagy akár konkrétumok szintjén fejlettebb, azaz jobb, pozitívabb lenne, mint egy másik, hiszen ez kivétel nélkül minden esetben személyes meggyőződésen alapszik. E rövid gondolatmenet konklúziójaként rögzíthetjük, hogy fejlődés helyett megfelelőbb volna az emberi társadalomnak a dinamikus, vég nélkül változó körülményekhez való folyamatos alkalmazkodása paradigmájára alapítani az újabb történeti kutatásokat, a klasszikus és egyre tarthatatlanabb fejlődélméleti dogma helyett.

folyamatnak láttatja, mint amilyen az a valóságban volt. Következésképp megállapítható, hogy amennyiben a kutatás során elvégezzük a jogtörténeti kérdésfelvetéshez kapcsolódó¹⁷ általános történeti kontextusok feltárását a szükséges (sic!) mértékben, alapvető motívumok, összefüggések válnak érthetővé egy-egy jogforrás szerkezetét, tartalmát, elő- és utóéletét illetően, amelyek adott esetben fel merülnének bennünk, hogyha a jog mögötti társadalmi valóságot kizárnánk a jogtörténet vizsgálódási tárgykörei közül. E kontextusok vizsgálata nagymértékben hozzájárul azon kapcsolódási pontok kialakulásához, amelyek segítségével a jogtörténet ismét közeledni tudna a történettudomány többi részterületéhez, illetve az általuk képviselt ismeretanyaghoz. Sőt, fordítva is elmondható: kapcsolódási pontok nélkül a jogtörténeti kutatások eredményei is nehezebben tudnak hasznosulni másutt, mint a jogtörténet terrénján.

A közvetítő (jog)történetírás e fentiekben vázolt módszertani koncepciójának nem az a célja, hogy olyan, történeti tárgyú tanulmányoknak nevezett gondolathalmazokat kreáljon, amelyek a történettudomány egyetlen részterületéhez sem köthetők. Nem szabad ugyanis szem elől téveszteni, hogy egy kutatás nem bírhat messzemenően tudományágak, illetve tudományági részterületek közötti karakterrel. Nem véletlenül alakult ki a történettudomány jelenlegi struktúrája, ezt a diszciplináris felosztást tiszteletben kell tartani. Emiatt a több tudományos részterület tudásanyagát ötvöző műveket is mindig egy vagy néhány központi, s lényegileg egy diszciplinához, egy tudományos részterülethez tartozó kérdésfelvetésre kell építeni, amely(ek)nek a holisztikus megválaszolására, árnyalására – és újabb, önálló tanulmányokban kidolgozandó problémakörök felfedezésére – szolgálhat egyéb, a kutatás témaválasztásához szorosan nem kapcsolódó kontextusok feldolgozása. Így a

¹⁷ Kifejezetten kétlem azt, hogy a kutatást végző személyen kívül bárki eldönthetné azt, hogy egy-egy adott – jogon kívüli vagy belüli – kontextus vizsgálata szükséges, illetőleg indokolt-e. Maximálisan meg kell hagyni a kutató számára azt az autonómiát, hogy szabadon állapítsa meg vizsgálódási határait. Hogyha tudományos, valamint kutatás-módszertani szempontú érvekkel kielégítően, részletesen alá tudja támasztani azt, hogy az adott általános történeti probléma tanulmányozása hogyan és miért kapcsolódik a központi (jog)történeti kérdésfelvetéshez, ezenfelül (s e kettő között a kapcsolat konjunktív!) a vonatkozó kontextusok vizsgálatából származó eredményeket tudatosan sikerül implementálnia, beépítenie a kutatás egészének konklúzióiba, akkor a kritikával érintett kontextusok analízisének indokoltnak tekinthető – ezt pedig nem erőltetni meg a kritikát emelő személy saját, szubjektív meggyőződése, legyen ő egy pályakezdő, vagy hosszú, tartalmas karriert maga mögött tudó, szakmai tekintéllyel bíró, elismert (jog)történész. Nem szabad, hogy az erőltetett szakmai konvenciók beárnyékolják a kutató-egyen saját tudományos álláspontját.

jogtörténeti kérdésből sarjadó, kiterjedt, több kontextusra kiterjedő vizsgálat, amely a kutatási eredmények alapján jogtörténeti tárgyú konklúziókat állapít meg, végeredményben akkor is jogtörténeti témájú lesz, ha egyébként a kutatás során társadalom-, politika-, diplomácia- vagy adott esetben művészettörténeti stb. kontextusokat is beemelt az elemzésbe a kutató. Elvégre a kutatás célja az, hogy a kérdésből (A) eljussunk a válaszig (B). Következésképpen a kutatási projekt karakterét a kérdésfelvetés és az arra adott válasz fogja meghatározni. Másfelől e multikontextuális, a történettudomány több részterületének tudásanyagából táplálkozó vizsgálat olyan, eladdig nem vizsgált tényezők, folyamatok, jelenségek figyelembe vételét teszi lehetővé, amelyek az eddigi jogtörténeti tudásunkat, a megrekedt narratívákat a paradigmaváltó régészeti, levéltári felfedezésekhez hasonló horderővel képesek felülírni. Úgy gondolom, hogy a jogon kívüli kérdések jogtörténeti tárgyú kutatásokba emelésének, valamint a jog- és általános történeti tudás ötvöztetésének fokozása a jövőben fontos támasza lehet a magyar jogtörténetírásnak a külföldi és a hazai történettudomány különböző részterületein születő, új tudásanyag implementálásában. Megítélésem szerint ez az egyik kulcs ahhoz, hogy a hazai jogtörténetírás lépést tudjon tartani az európai történettudományi közösség kutatási eredményeivel, s így folyamatosan tisztában legyen a tudomány aktuális állásának megfelelő, állandóan változó, múltból alkotott képpel.

2. Konklúziók és reményeim

Összefoglalásként az eddigiek ismételése helyett röviden arra szeretnék rámutatni, hogy a fentiekben vázolt módszertani ideák (a közvetítő jogtörténetírás elmélete) nem konkrét tételek taxatív pontokba szedését és meghatározott dogmák egyoldalú leszövezését célozták. E bonyolult gondolatsor papírra vetésével mindössze problémafelvetéseket, a (jog)történetírás néhány lehetséges, általam elképzelt új útját és módszereit kívántam rögzíteni, mivel vallom, hogy a módszertan megválasztása, a konkrét kérdések megfogalmazása és a rájuk adott válaszok formálása kizárólag a kutató-egyen feladata és joga. A lényeg mindig a kérdésfelvetés: tartsuk szem előtt, hogy a jogtörténet, mivel vizsgálatának tárgya a múlt egy szűk szegmense, a társadalmi jelenségeként létező jog, nem vizsgálható jogon kívüli kontextusok nélkül, hanem szükség van ezek tanulmányozására – anélkül azonban, hogy a központi kérdésfelvetés(ek)e szem elől tévesztenénk.

Így lesz alapvetően jogtörténeti témájú a dolgozat: mind a kérdésfelvetés, mind az arra adott válaszok tartalmilag jogtörténeti jellegűek. Azonban a válaszokhoz vezető út lényegesen komplexebb, kiterjedtebb, szemléletesebb és adott esetben paradigmaváltó lehet új, jogon kívül eső kontextusok figyelembe vételével. Ugyanez a történettudomány bármely részterületeinek relációjában kijelenthető. Módszertani koncepcióm főbb alapvetéseinek megfogalmazásával közös gondolkodásra szeretném ösztönözni a (jog)történészeket a (jog)történetírás jövőjéről; új elvek megfogalmazására, amelyek köre természetesen nem zárt. A célom az volt és a későbbiekben is az marad, hogy történettudomány művelőit gondolataimmal valamelyest hozzásegítsem a múlt szélesebb körben történő szemléletéhez, komplexebb megértéséhez.

Ugyanakkor e tanulmány rendeltetését tekintve nem csupán a közvetítő (jog)történetírás elméleti háttérének, téziseinek számba vétele érdekében jött létre, hanem annak összefoglalásaként, ahogyan a történetírásról jelenleg gondolkodom. Sohasem gondoltam volna, hogy egyszer saját módszertani teóriát fogok képviselni. Ám idővel arra a következtetésre jutottam, hogy a történész módszertana egy, az aláíráshoz nagyon hasonló, sajátos ismertetőjegy, amelyben megtestesül az egyén kutatói hangja, tudományos értékvalasztása, a múltkutatásról vallott filozófiája, amely jóllehet sohasem állandó. Én már most, huszonkét évesen, kilenc év kutatás tapasztalatai alapján olyan komplex meggyőződéssel rendelkezek a múltkutatás módszertanáról, hogy azt érdemesnek tartottam egy műben összegezni. Bízom azonban abban, hogy a jövő számos szemléletformáló impulzust tartogat még számomra, amelyek remélhetőleg módszertanomra is hatást gyakorolnak majd. Az egész kutatói életpályát ugyanis útkeresésként, önértelmezésként, folyamatos kérdezősként fogom fel. Mi árulna el rólunk többet, mint az, ahogyan kérdéseinket és az arra adott válaszokat megfogalmazzuk? Fontosnak tartom, hogy az állandó kíváncsiság, a megismerés iránti elkötelezettség és a folyamatos kétely a történész legalapvetőbb erényei közé tartozzon, én magam legalábbis ezekre az értékekre szeretném alapítani kutatásaimat. Ennek szellemében nyitottnak kell lenni és maradni más diszciplínák, különösen a történettudomány részterületeinek tudásanyaga és azok képviselői felé. Szükség van a szakmai párbeszédre papíron és élőszóban egyaránt. Így lehet felszámolni a napjainkban fel-felbukkanó multidiszciplinaritást, ti. tudományterületek és tudományágak egymás melletti, párhuzamos létezését a

valódi tudástranszfer, az interdiszciplinaritás érdekében, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy a jogtörténetírás közelebb kerülhessen a történettudományhoz.

Irodalomjegyzék:

Felhasznált jogszabályok:

- 169/2000. (IX. 29.) Korm. rendelet az egyes tudományterületekhez tartozó tudományágak, valamint a művészeti ágak felsorolásáról
- 154/2004. (V. 14.) Korm. rendelet az egyes tudományterületekhez tartozó tudományágak, valamint a művészeti ágak felsorolásáról szóló 169/2000. (IX. 29.) Korm. rendelet módosításáról

Felhasznált szakirodalom:

- BÓNIS György: Jogtörténet és művelődéstörténet. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 341-346.
- GYÁNI Gábor: A történetírás újragondolása. Történelmi Szemle, 2006/3-4. 261-273.
- HÓMAN Bálint – SZEKFÜ Gyula: Magyar történet, VI. könyv: A tizenharmadik század. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1935.
- KEREPESZKI Róbert: Történészek, „digitális történelem” és a mesterséges intelligencia. Történelemtanítás, 2024/1-2.
- MOLNÁR Dániel: Gondolatok és problémafelvetések a „magyar” Einrichtungswerk jogtörténeti jelentőségéről. In: SZÜCS LÁSZLÓNÉ SISKÁ Katalin – TALABOS DÁVIDNÉ LUKÁCS Nikolett (szerk.): A jog tudománya, a mindennapok joga konferenciakötet. A 10 éves Praetor Szakkollégium jubileumi kötete. Debrecen, 2024. 104-121.
- NAGY Miklós: A magyar jog- és alkotmánytörténet új megvilágításban. In: VOINOVICH Géza (szerk.): Budapesti Szemle. Kétszázhuszonegyedik kötet. Franklin-Társulat, Budapest, 1932. 79-122.